

Azərbaycan həm Orta dəhliz, həm də "Şimal-Cənub" marşrutunun mərkəzi qismində çıxış edir

Qlobal sistemin sürətli transformasiyası, ənənəvi ticarət yollarının pozulması, global və regional aktorlar arasında güc balansının getdikcə gözənilməz hala gəlməsi kontekstində "orta güclərin" əhəmiyyəti kəskin şəkildə artır. Bu ölkələr getdikcə regional sabitliyin, tranzitin, enerji təhlükəsizliyinin və rəqabət aparan güc mərkəzləri arasında siyasi dialoqun obyektlərinə deyil, aktiv memarlarına çevrilir.

Cənubi Qafqaz bu gün maraqların, risklərin və imkanların kəsişdiyi, coğrafiyanın yenidən həlledici rol oynadığı bir məkandır. Munaqişələr, sanksiyalar və etimad böhranları fonunda çevikliyə, pragmatizmə və strateji muxtariyyətə əsaslanan xarici siyasət modelləri diqqəti xüsusi cəlb edir. Bu kontekstdə regional və global proseslərə təsir etmək qabiliyyətini qoruyub saxlayan, böyük güclərin rəqabətinin mürəkkəb mühitində öz fəaliyyət kursunu formalaşdıran bir dövlət nümunəsi olan Azərbaycanın təcrübəsi xüsusi maraq doğurur.

AZƏRTAC geosiyasət və geoiqtisadiyyat üzrə amerikalı ekspert Niko-

las Qvozdyov ilə müsahibəni təqdim edir.

- Azərbaycan Şərqlə Qərbi arasında, Rusiya, Türkiyə, İran, Al və ABŞ-nin maraqlarının kəsişməsində strateji mövqe tutur. Müasir global siyasət və əsas güc mərkəzləri arasındakı rəqabət kontekstində Azərbaycanın geosiyasi rolunu necə qiymətləndirirsiniz?

- Bu gün Azərbaycan dünyanın ən vacib dövlətlərindən biridir. O həm Orta dəhlizdə, həm də "Şimal-Cənub" marşrutlarında mərkəzi qismində çıxış edir. Bundan əlavə, Azərbaycan dünyanın aparıcı "orta güc"lərindən biridir, əhəmiyyətli hərbi və iqtisadi potensiala malikdir. Bu amillər ona qonşuları ilə güc və özünəinam mövqeyindən danışıqlar aparmağa imkan verir. Onun xarici siyasətinin əsas hərəkətverici qüvvələrindən biri, sözün ən yaxşı mənasında, neytrallığa sadıqlıq - bütün aparıcı dövlətlər və bloklarla yaxşı və məhsuldar münasibətlərə açıqlıq, eyni zamanda öz təhlükəsizliyi üçün onların hər hansı birindən asılılığı rədd etmək olub.

Bu neytrallıq dünyanın ən böyük iqtisadi məkanlarından birini kommersiya və ticarət üçün açıq saxlamaq qabiliyyəti ilə birlikdə, həm də

son iki ildə baş verən hadisələr fonunda xüsusi əhəmiyyət kəsb edib. Rusiya ilə Ukrayna arasındakı müharibə Avropa və Avrasiyanın bir çox sahədə birbaşa əlaqələrini kəsib. Yaxın Şərqdə davam edən gərginlik Qırmızı dənizdən keçən ticarət yollarını pozub və bu, Asiya ilə Avropa arasında ticarətə mənfi təsir göstərüb. Belə yüksək qeyri-müəyyənlik fonunda Orta dəhliz global iqtisadiyyatın dayanıqlılığı və sabitliyi üçün daha da vacib hala gəlir.

- Cənubi Qafqaz son illərdə gənişmiqyaslı münasibətlərin bitməsindən tutmuş qonşular arasında münasibətlərin normallaşdırılması cəhdlərinə qədər məsələlərdə mürəkkəb bir dövr yaşayırdı. Bu gün davamlı regional təhlükəsizliyin qurulması üçün hansı çağırışlar və imkanlar görürsünüz?

- Otuz il əvvəl, Sovet İttifaqının süqutundan sonra ortaya çıxan ən uğursuz tendensiyalardan biri də bir dövlətin yalnız qonşularının hesabına inkişaf edə biləcəyinə və siyasətin mahiyyət etibarilə "sıfır məbləğli" bir oyun olduğuna inanmaq idi, burada bir tərəfin qazancı digərinin labüd şəkildə itirməsi deməkdir. Normalaşma prosesi Cənubi Qafqaz və Orta Asiyadakı bütün ölkələrə əmək-

daşlığın istisnasız olaraq hər kəs üçün faydalı olduğunu anlamaqda bir fürsət təqdim edir. Bundan əlavə, bu, xarici aktorların bölgədəki ölkələri bir-birinə qarşı qoymaq qabiliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə azaldır.

Hazırkı sülh prosesinin əsas çətinliyi vətəndaşların real, maddi fayda gətirən qarşılıqlı faydalı əlaqələrin yaradılması üzrə "integrativ güc" adlanan sistemi qurmaq ehtiyacıdır. Bu kontekstdə irəliyə doğru digər mühüm addım əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və böyük dövlətlərlə vahid blok çərçivəsində danışıqlar aparmaq qabiliyyətinin nümunəsi kimi Cənubi Qafqazın Cənub-Şərqi Asiya Dövlətləri Assosiasiyası (ASEAN) modelinə müraciət etməsi ola bilər.

- Azərbaycan Al və ABŞ-dən tutmuş Yaxın Şərq və Mərkəzi Asiya-ya qədər müxtəlif beynəlxalq aktorlarla münasibətlərini fəal şəkildə inkişaf etdirir. Sizin zənninizcə, bu gün "orta güc"lərin çoxvektorlu xarici siyasətinin uğuru- nu hansı amillər müəyyən edir?

- Azərbaycan digər dövlətlər və birliklər ilə münasibətlərinin qurulması məsələsində heç bir ölkəyə və ya bloka öz şərtlərini diktə etməyə icazə verməməlidir. Bu, vacibdir. Azərbaycan Rusiya ilə qarşılıqlı

faydalı münasibətlərdən imtina etmədən Qərblə əməkdaşlığı genişləndirən azsaylı ölkələrdən biridir. Ölkəniz İran, Fars körfəzi dövlətləri və Türkiyə ilə əlaqələrini qoruyur, eyni zamanda Çin və Hindistanla əməkdaşlığı inkişaf etdirir. Azərbaycan daxili və xarici siyasət qərarlarına müdaxilə etməmək prinsipinə qətiyyətlə sadıqdır və bu, indiyə qədər ona etibarlı dayaq olub.

Zənnimcə, indi getdikcə daha aydın olur ki, Qərb iqtisadiyyatlarının ehtiyac duyduğu resursların, mineral- ların və enerjinin tədarükü üçün həyatı əhəmiyyətli bir marşrut olan Orta Dəhlizin təhlükəsizliyini, həm də bu vəsilə ilə öz təhlükəsizliklərini təmin etmək Azərbaycanın çoxvektorlu yanaşmasını başa düşmədən və dəstəkləmədən mümkün deyil.

- Azərbaycan enerji bazarında əsas aktorlardan biridir, Avropa-ya və digər bölgələrə neft və qaz tədarük edir. Azərbaycanın enerji siyasəti onun global səhnədə strateji mövqeyinin möhkəmlənməsinə necə töhfə verə bilər?

- Enerji Dördüncü Sənaye İnqilabının hərəkətverici qüvvəsidir. Etibarlı enerji təchizatı olmadan heç bir ölkə inkişaf edə və ya əhalisinin əsas ehtiyaclarını ödəyə bilməz. Bir çox digər enerji marşrutları ya artıq pozulub ("Şimal Axını" boru kəmərinin nümunəsində), ya da təhlükə altındadır (Hörmüz boğazında olduğu kimi). Belə bir şəraitdə Azərbaycan əsas etibarlı enerji dövləti kimi ortaya çıxır. Bu, təkcə onun öz istehsalı ilə bağlı deyil, həm də Avrasiyanın əhəmiyyətli bir hissəsi boyunca enerji ehtiyatlarının təhlükəsiz və sabit daşınması ilə əlaqədardır.

- Müasir şərtlər altında bir çox ölkə kiberhücumlardan tutmuş informasiya kampaniyalarına qədər hibrid təhdidlərlə üzləşir. Azərbaycan da daxil olmaqla, region ölkələrinə milli təhlükəsizlik sahəsində strateji dayanıqlılıq üçün hansı mexanizmləri tövsiyə edərdiniz?

- Davamlılıq özünü təmin etmə, eləcə də ehtiyatların, alternativlərin və seçimlərin mövcudluğu vasitəsilə qurulur. Qida, maliyyə xidmətləri və ya başqa bir sahə olsun, tək bir xarici mənbədən həddindən artıq texnoloji asılılıq olduqda, labüd şəkildə zəifliklər yaranır. Buna görə də bütün Orta dəhliz infrastrukturunun təhlükəsizliyini təmin etmək üçün regional əməkdaşlıq vacibdir. Bu baxımdan ASEAN modeli Azərbaycanın gələcəyi üçün xüsusilə vacibdir. Bakı Limanı burada müxtəlif tranzit növlərini birləşdirən intermodal mərkəz kimi əsas rol oynayır.

- Cənubi Qafqaz ölkələri arasında çoxtərəfli əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi üzrə hansı perspektivləri görürsünüz və Azərbaycan regional tərəfdaş kimi bundan necə faydalana bilər?

- Region ölkələri üzvi, təbii inteqrasiya modelini qəbul etməlidir və bu, Qara və Xəzər dənizləri makroregionunun mərkəzi mövqələrini tanımaqla başlayır. Başqa sözlə, Qafqaz ölkələrinin məqsədi başqa bir regiona (Avropaya, Yaxın Şərqlə və sairə) "qoşulmaq", öz coğrafiyalarını dünyanın daha böyük bir hissəsinin əlavəsi deyil, müstəqil, ayrılmaz bir məkan kimi qəbul etməkdir.